

10. Маркс К. Экономические рукописи 1857–1859 годов / Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Изд. 2. Т. 46. Ч. II. 618 с.
11. Маркс К., Энгельс Ф. Немецкая идеология / Сочинения. Изд. 2. Т. 3. 630 с.
12. Михайлов Ф.Т. Избранное. М.: Индрик, 2001. 576 с.

Наталія Шелковая

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ТА РАЦИОЦЕНТРИЗМ ЯК ГОЛОВНІ ЧИННИКИ ВТРАТИ ЛЮДЯНОСТІ

Що відбувається в сучасному світі: інтелектуалізація чи дебілізація населення? Ще Геракліт казав: «Багатознання розуму не навчає» [7, с. 195]. Сьогодні я б сказала, що багатознання інформаційного суспільства створює «поінформованих дебілів». Сумний парадокс: чим більше знають люди, тим менше розуміють те, що знають, те, що відбувається у світі і з ними самими.

Однією з особливостей сучасної цивілізації є стрімкий темп життя, лавиноподібне зростання інформації, навіть темп мови став стрімким до невимовлення, не кажучи вже про неможливість засвоєння такої кількості інформації, яка падає, як водоспад, на людину, до того ж в такому неприродному для живого людського організму темпі. Людський організм просто не витримує цього насильства над ним і реагує зривами, неврозами.

Сучасне західне, так зване «цивілізоване суспільство» перетворюється на «цивілізоване варварство» (М. Бердяєв). Крах «культури вічності і вертикалі» та торжество «одноразової культури попси» – ще одне сумне підтвердження цього деградаційного процесу в західному суспільстві. По суті, відбувається о-тваринювання людей. Люди стають гірше за тварини, бо о-тваринений людський розум витончується до таких протидій природним процесам, до яких жодна інша жива істота не доходить. Досить згадати про цілеспрямоване і усвідомлене (!?..) самознищення людьми себе як індивідів і як виду.

Чому ж це відбувається? Чому жодна *жива* істота на Землі, крім людини, не веде способу життя, який знищує його на рівні особи і виду? Може, тому що сучасна «західна людина» вже *не жива, не природна істота*?

У свідомості сучасної людини природа постає як щось пасивне, як аморфний фон існування соціуму. З храму, яким її бачили в давнину, вона

перетворилася на майстерню для задоволення невгамовної спраги до задоволень (матеріальних благ). Для древньої людини природа була її частиною, а вона – частиною природи, тобто мало місце відношення «людинаприрода» (одне слово!). Більш за те, природа розглядалася не як щось нижче за неї, а як наскрізь «сакралізований простір». Все людське буття і все довкілля мали для стародавньої людини сакральні смисли [11].

Сучасна людина відділила себе від природи, вона *біля, близько, над*, але не *в* ній. Так народжується світовідчуття «людина і природа» (три слова!). Відхід від природи, від землі, панурбанізація порушили зв'язок людини з землею. Не можна не погодитися з думкою М. Гайдеггера, що все цінне в людині вкорінене в глибинах *рідної землі*, сучасний же спосіб людського існування призводить до порушення цієї вкоріненості [8].

Таким чином, вираз «людина померла» – не метафора постмодернізму, а констатація реального процесу. Людина померла, жива людина померла, «живе» біоробот, який тільки *думає, що він живий*.

Особливістю будь-якої *живої* істоти є її *здатність відчувати*. Квіти відчують, дерева відчують, тварини відчують, комахи відчують, а людина без-чуттєва... Що відбувається з людиною? Вона знає, але не відчуває. *Але чи можна щось реальне знати, не відчуючи його?* Без почуттів можливі лише «думки про...», «чисте мислення», абстракції, але не *реальний, живий світ*.

Абсолютизація ratio, зведення серця до рівня біологічного органу призвели до віртуалізації людини, її роботизації. «Платон помістив душу людини у голову; Христос помістив її в серце», – зазначав св. Ієронім. «Душа в голові». Парадоксально звучить, але, дійсно, у більшості сучасних людей душа в голові. Люди думають, думають, думають... Думають, що люблять, думають, що живі, будучи біороботами.

Людина розучилася любити. Людина розучилася відчувати (емоції ≠ почуття). Але про любов не думають, її просто *відчують* у серці.

І серце стискається болем, якщо біль відчуває дорога істота, будь то людина, тварина або рослина. Чи відчуває біль серце людей, що посади́стськи відносяться не тільки до природи і людей, а й до самих себе? Бо злоба, звернена зовні, повертається. Чи зможе людина, що відчуває біль світу, заподіяти світу біль і безвідповідально ставитися до своїх вчинків? Чи мучить нас сором не тільки за вчинене зло, а й за те, що не зроблено хоча б спробу (на будь-якому рівні) знищити, запобігти або хоча б зменшити зло?

Людина *забула себе*, забула свою Бого-подібність, свою вертикаль. Вертикаль перекинулася на горизонталь... Культ ratio трансформувався на сучасний культ віртуального світу. На кордоцентризм Сходу, кордоцентризм російської релігійної філософії Захід довгий час (з «легкої

руки» Сократа, Платона і особливо Аристотеля) дивився зі зневагою. І до чого ж прийшов розум? До божевілля...

Мені імпонує погляд тих мислителів з давніх-давен до сьогоднішнього дня, які бачать в людині мікрокосм – стислий Космос, що є органічною (а не механічною!) частиною Макрокосму і живе, виходячи з цього, за законами Космосу. Провідними з цих законів є закони цілісності і циклічності. Якщо ці закони «накласти» на еволюцію людського роду, то мені бачиться наступна картина.

Старовинні люди жили в органічному зв'язку з природою, причому бачили в ній не засіб для задоволення своїх матеріальних потреб, а велику і таємничу сакральну сутність, відчуття сакрального пронизувало все світовідчуття людини, *все її єство* (прекрасно про це пише М. Еліаде в своєму дослідженні «Святе і мирське» [10]). Виходячи з цього, її, на мій погляд, можна назвати *homo sacralis*.

У ході розвитку цивілізації людина локалізувала місце зустрічі людини з сакральним в одному місці – *серці*, так з'явилася велика, глибока і мудра «культура серця», що найбільш яскраво представлена в Стародавньому Єгипті, проявом якої є також «релігія серця» – християнство. Людина в цій культурі і цієї релігії є *homo cardiacus*.

У міру гріхопадіння людини, що полягає у все більшій відході її від Бога і Космосу під впливом все більш зростаючого егоїзму, що доходить до его- і антропо-центризму, відбувається втрата відчуття сакрального, сакральності світу, почуття свого органічної зв'язку з Космосом, Богом і світом, який здійснюється у серці людини. Людина починає думати, що вона – володар світу. Початок цьому процесу було покладено, як відомо засновником софізму Протагором, який заявив, що «Людина є міра всіх речей – існуючих, що вони існують, і неіснуючих, що вони не існують» [1, с. 13]. На зміну *мудрому серцю*, що мислить про все і все відчуває, прийшла *розумна голова*, що думає тільки про себе. Людина стала вважати себе розумною і само-достатньою, так з'явився *homo sapiens*.

Поступово людський розум, захоплений жадобою влади, властивій його егоїстичної природи, став великим (?) завойовником і «підкорювачем» не тільки природи, а й самої людини. Сутність, центр людини перемістився з серця в голову, тим самим істотно змістився «центр ваги» людини, яка все більше *стала перетворюватися на біоробота*. Настала ера *homo rationalis*.

Такому типу людини набагато ближче машина, машинне в силу їх виключної раціональності, ніж живе, яке значною мірою ірраціональне. «*Similis simili gaudet*» («Подібне тяжіє до подібного» – лат.) – людина-раціональна тяжіє до «машинного світу». Це тяжіння і породило сьогоднішній кіберсвіт – Інтернет. Але відбувається не тільки потяг до подібного, а й «зараження» середою спілкування, сферою існування. Ще на початку ХХ століття осмислення цього процесу призвело М. Бердяєва до

наступних думок: «Життя робиться все більш технічним. Машина накладає печатку свого образу на дух людини... У цивілізації само мислення робиться технічним, всяка творчість і будь-яке мистецтво набуває все більш і більш технічний характер... Цивілізація є підміна цілей життя засобами життя, знаряддями життя... Машина отримує магічну владу над людиною» [3, с. 260–262].

«Спілкування» та «життя» у віртуальному світі Глобальної Мережі, а також глобальне маніпулювання свідомістю через Інтернет в інтересах можновладців призводить до зараження людини цією мережею, кіберсвітом, знищення власної ідентичності і поступовому перетворенню її на «юзера», віртуальну людину, об'єкт-для-маніпулювання (тобто програмування), *кіборга*, чому в чималому ступені сприяють новітні Ні–Нуме (високі соціогуманітарні) технології, орієнтовані на ірраціональні, емоційні і підсвідомі рівні поведінки людини. Так зароджується Ні-Tech homo [9].

З появою Ні-Tech почала розмиватися межа між людиною і машиною, між тілом і технологією, посилюється процес кіборгізації людей. Як зазначає в своєму дослідженні феномена Ні-Tech Е. А. Жукова, передбачається, що нанотехнології будуть змінювати людське тіло так, як потрібно, людина перетвориться на абсолютно нову, технологічну істоту, що само-розвивається – нано сапієнс (В. М. Кішінець), а тіло людини майбутнього – Primo Posthuman (Н. Віта-Море) – буде проектуватися як машина і буде зберігати зовнішній вигляд людини тільки в естетичних цілях або в цілях пізнавальної асоціації [4, с. 33]. В процесі кіборгізації, – робить футурологічний прогноз В. Ю. Аргон, – «людина, в тому числі її мозок, стане гібридом технологічного та біологічного, дозволить перевести проблему ШПП (штучне програмування потреб – Н. Ш.) з області чистої нейрофізіології в область інформатики та теорії управління» [2, с. 27].

Але чи означає це «смерть людини»? Думаю що ні. Бо, якщо виходити з вищевказаних законів Космосу: цілісності та циклічності, то, можливо, Ні-Tech homo є лише «останньою ланкою» циклу деградації роду людського, за яким почнеться новий цикл – відродження Людини, відродження її зв'язку з природою і Космосом. Ідеї цього відродження вже «вітають у повітрі». Прикладом цього може бути, на мій погляд, фільм «Аватар» Дж. Камерона. Не випадково ж містики всіх часів і релігій говорили про «повернення до себе», а найбільший, на мій погляд, релігієзнавець світу М. Еліаде назвав одне зі своїх релігієзнавчих досліджень «Міф про вічне повернення»? Однак, безумовно, це не буде «повтор» давнини і «природної людини», але лише новий виток розвитку цивілізації, який Е. Тоффлер назвав Третьою хвилею (постіндустріальною цивілізацією), яка являє собою діалектичне зняття всього найкращого у цивілізацій Першої (доіндустріальної цивілізації) і Другої хвилі

(індустріальної цивілізації) і сполучається з Ні-Tech і суттєвою трансформацією свідомості (появою космічної свідомості) і психосфери Землі [6, с. 538, 550, 577, 614].

P.S. Під час читання дослідження Г. Смолл і Г. Ворган «Мозок онлайн» («iBrain»), я звернула увагу на той факт, що перший спалах «онлайн-хвороби» людського мозку була зафіксована в 2001 році [5, с. 131]. У радянській пісні 70-х років є слова «Я боюсь, що в 2001-му році нам замінять серця на транзистори...». Чи випадковий це збіг?

Література

1. Античные философы: Свидетельства. Фрагменты. Тексты. К. : Изд-во Киев. Ун-та, 1955. 300 с.
2. Аргонов В.Ю. Искусственное программирование потребностей человека: путь к деградации или новый стимул развития? *Вопросы философии*. 2008. №12. С. 22–37.
3. Бердяев Н.А. Смысл истории : Опыт философии человеческой судьбы. Берлин : Обелиск, 1923. 268 с.
4. Жукова Е.А. Ні-Tech: динамика взаимодействий науки, общества и технологий : автореф. дис. ... докт. филос. наук : 09.00.08. Томск, 2007. 39 с.
5. Смолл Г., Ворган Г. Мозг онлайн. Человек в эпоху Интернета : пер с англ. Б. Козловского. М. : Колибри, Азбука-Аттикус, 2011. 352 с.
6. Тоффлер Э. Третья волна : пер. с англ. М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. 776 с.
7. Фрагменты ранних греческих философов. М. : Наука, 1989. Ч. 1. 576 с.
8. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге : пер с нем. М. : Высш. шк., 1991. 192 с.
9. Шелковая Н.В. От homo sacralis к Ні-Tech homo. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология*. Т. 24 (65). № 1–2. Симферополь: Таврич. нац. ун-тет им. В. И. Вернадского, 2013. С. 33–43.
10. Элиаде М. Священное и мирское : пер. с фр. Н. К. Гарбовского // М. Элиаде. Избранные сочинения: Миф о вечном возвращении. М.: Ладомир, 2000. С. 251–356.
11. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. М.: Ладомир, 2000. 414 с.